

ЭРХ ЗҮЙН ШИНЭТГЭЛИЙН БОДЛОГО

ШҮҮХИЙН ХАРААТ БУС БАЙДЛЫГ БЭХЖҮҮЛЭХ НЬ

Манай улсын хувьд 2021 он шүүхийн хараат бус байдлыг бэхжүүлэх чиглэлд Үндсэн хуулийн нэмэлт өөрчлөлтийн үзэл санааг хуульчлан, эрх зүйн орчныг бэхжүүлсэн чухал шинэтгэлийн жил байлаа. Энэ үйл явцад ННФ-ын зүгээс

(i) шүүхийн тухай хууль тогтоомжийн шинэтгэл, түүний хэрэгжилтэд дэмжлэг үзүүлж, хяналт тавих; (ii) шүүх эрх мэдлийн хүрээний хөндлөнгийн хараат бус судалгааг дэмжихэд гол анхаарлаа хандуулан ажиллалаа.

ШҮҮХИЙН ШИНЭТГЭЛИЙГ ДЭМЖИХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

УИХ-аас 2021 оны 1 дүгээр сарын 15-ны өдөр Шүүхийн тухай хуулийг баталсан нь эрх зүйн хүрээний мэргэжилтнүүд төдийгүй олон нийтийн дунд шүүмжлэл дагуулаад байсан шүүхийн хараат бус байдал зохих түвшинд бэхжинэ, шүүхийн хариуцлага болон шүүхэд итгэх иргэдийн итгэл нэмэгдэнэ гэсэн хүлээлт бий болгосон юм. Шинэчлэн батлагдсан хууль 2021 оны 3 дугаар сарын 1-ний өдрөөс хэрэгжиж эхлэхтэй зэрэгцэн УИХ-ын Тамгын газраас Үндсэн хуульд нэр цохон заасан Шүүхийн ерөнхий зөвлөл (ШЕЗ) болон Шүүхийн сахилгын хороо (ШСХ)-ны бүрэлдэхүүнийг сонгон шалгаруулах ажил эхлүүлсэн. ШЕЗ, ШСХ-ны гишүүдийн томилгооны процесс шинээр батлагдсан хуулийн дагуу нээлттэй, ил тод, тэгш шударга явагдах нь цаашид дээр дурдсан хүлээлт биеллээ олоход чухал нөлөөтэй байв.

Бид шүүхийн тухай хууль батлах үйл явцад иргэний нийгмийн байгууллагууд, бие даасан судлаачидтай хамтран ажиллаж, тасралтгүй нөлөөллийн ажил хийсэн бөгөөд дээрх томилгооны процессыг анхааралтай ажиглахын сацуу иргэд олон нийтэд мэдээлэл өгөх, хяналт тавихад бусад төрийн бус байгууллагад боломж олгож ажиллалаа. Тухайлбал, “Бодлогод залуусын хяналт”, “Оюуны-Инноваци” төрийн бус байгууллагууд хамтран санаачлан цахим хэлэлцүүлэг өрнүүлэн залуусын дунд ШЕЗ, ШСХ-ны гишүүнд нэр дэвшихийг уриалан, сонгон шалгаруулалт, томилгооны процесс, нэр дэвшигчдийг танилцуулах үйл ажиллагаа явуулсан нь олон нийтэд мэдээлэл хүргэх гол арга хэрэгсэл байлаа. Цахим нөлөөллийн ажлыг #ҮХНӨ #ХараатБусШүүх #ИлТодТомилгоо зэрэг хаштагаар нийтийн сүлжээнд түгээсэн бөгөөд дээрх хаштагаар дэлгэрүүлэн хайж үзэх боломжтой.

Оюуны-Иннорваци ТББ-ын боловсруулсан олон нийтэд зориулсан мэдээллийн хуудас, 2021 он.

Сонгон шалгаруулах ажиллагаа Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан үүссэнтэй холбоотойгоор түр тасалдаж, 2021 оны есдүгээр сард дахин сэргэж үргэлжлэв. Улмаар 2021 оны 11 дүгээр сарын 15,16-ны өдөр ШЕЗ, ШСХ-ны гишүүнд нэр дэвшигчдийн томилгооны нээлттэй сонсгол болсон нь энэ салбарын томилгоонд түүхэн шинэ үйл явдал болж тэмдэглэгдэн үлджээ.

2021 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдөр УИХ-аас зохион байгуулсан нээлттэй сонсголын үеэр Шүүхийн сахилгын хорооны шүүгч бус гишүүнд нэр дэвшигчид асуултанд хариулж байгаа нь

Зургийг УИХ-ын Хэвлэл мэдээлэл, олон нийттэй харилцах хэлтсээс авав.

Учир нь анх удаа ШЕЗ, ШСХ-ны гишүүнд нэр дэвшигчдийг УИХ-ын Тамгын газраас ийнхүү нээлттэй сонсгол хийж томилсон нь шүүхийн хараат бус байдлыг бэхжүүлэхэд “салхи хагалсан” алхам болсон юм. ННФ иргэний нийгмийн байгууллагын бусад төлөөллийн хамт энэхүү үйл явцад оролцон, ил тод хариуцлагатай байдлыг хамтран шаардаж, бодлого хэрэгжүүлэх үйл явцад иргэний нийгмийн байгууллага бодит утгаар хяналт тавих үйл хэрэгт үлгэр дуурайлал үзүүлэхийг хичээн ажилласан болно. Томилгооны сонсголыг тогтмолжуулж, үр нөлөөтэй механизм болгон бэхжүүлэхэд иргэний нийгмийн идэвхтэй оролцоо өндөр ач холбогдолтой тул энэ чиглэлээр цаашид хамтын ажиллагаа өрнүүлэх, идэвх санаачилгыг нэмэгдүүлэх шаардлагатай байгаа нь уг сонсголын явцад улам батажсан юм.

Түүнчлэн Шүүхийн тухай хуулийн хэрэгжилтэд дэмжлэг болох үүднээс уг хуулийн талаарх бодлогын хэлэлцүүлгийн баримтжуулалт, өмнөх хууль тогтоомжийн харьцуулсан шинжилгээг уншигчдад энгийн ойлгомжтой байдлаар хүргэх мэдээллийн сан боловсруулав. Хууль эрх зүйн хөгжлийн хүрээлэнгийн судлаач Г.Цагаанбаяр, Ж.Алтансүх болон бие

даасан судлаач П.Баярцэцэг нарын боловсруулсан мэдээллийг “Тунгаахуй” дүрслэлийн студи цахим сан болгов. Уг цахим санг www.shuukh.forum.mn хаягаар орж танилцана уу.

Энэхүү мэдээллийн санг шүүхийн тухай хуулийн үзэл санааг бэхжүүлэх олон нийт, бодлого боловсруулагчид болон хэрэгжүүлэгч бүх талын ойлголтын зөрүүг арилгахад түс болох зорилгоор бүтээсэн бөгөөд цаашид шүүх эрх мэдлийн хүрээнд өрнөх бодлогын шинэтгэлд чухал мэдээллийн эх сурвалж болно гэж найдаж байна.

Шүүхийн шинэтгэлийн бодит үр нөлөөг үнэлэн, бодлогын зөвлөмж хүргүүлж, уг зөвлөмжийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай Шүүхийн индексийн судалгааг санаачлан хэрэгжүүлж эхэлсэн бөгөөд олон талын санал шүүмжийг авч эцэслэн боловсруулсан арга зүйн дагуу судалгааны мэдээлэл цуглуулах үе шат амжилттай хэрэгжиж дууслаа. Энэ чиглэлд Оюуны-Инноваци ТББ-тай стратегийн хамтын ажиллагаа эхлүүлсэн бол ММCG судалгааны компанитай хамтран олон нийтийн санаа бодлыг тандах судалгааг эхлүүлэн нийт 2,000 иргэнийг судалгаанд хамруулаад байна. Шүүхийн индексийн тайланг 2022 онд нийтэд танилцуулах юм.

ШҮҮХИЙН САЛБАРЫН СУДАЛГААГ ДЭМЖИХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Шүүхийн тухай хууль эрх зүйн орчин шинэчлэгдсэнээр судалгаа шинжилгээний фокус түүнийг даган өөрчлөгдөж байна. Тухайлбал, шүүхийн ил тод байдал, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа, иргэдийн шүүхэд хандах эрхийн баталгаажилтад чухал шаардлагатай бодлогын судалгаа, мониторинг хийх хэрэгцээ шаардлагыг дурдаж болно.

ННФ-ын 2021 оны судалгааны нээлттэй сонгон шалгаруулалтаар манай улсын шүүхийн тогтолцооны оновчтой зохион байгуулалтыг тодорхойлох бодлогын судалгаа, шүүхийн шийдвэрийн ил тод байдалд мониторинг хийх байгууллагыг сонгон шалгарууллаа. Хууль эрх зүйн хөгжлийн хүрээлэнгийн судлаачид шүүхийг тойргоор болон дагнасан байдлаар зохион байгуулахад анхаарах асуудлыг судалж бодлогын зөвлөмж боловсруулсан нь Шүүх байгуулах тухай хуулийн төсөл боловсруулахад шүүд ач холбогдолтой эх сурвалжийн нэг болсон гэдэгт найдаж байна. Түүнчлэн өмнөх жилүүдэд хийгдсэн шүүхийн шийдвэрийн судалгааг дэмжин ажиллах явцад түгээмэл тулгарч байсан нэг бэрхшээл нь шүүхийн шийдвэрийн цахим санд шийдвэр цаг тухайдаа, бүрэн орохгүй, хайж олоход бэрхшээлтэй байсан явдал юм. Үүнийг үл суурьтай судлах үүднээс Хөгжлийн эрх зүйн төв ТББ-ын судлаачидтай хамтран хоёр үе шаттай үйл ажиллагаа явууллаа. Үүнд:

1. Шүүхийн шийдвэрийн цахим санд мониторинг хийх;
2. Шүүхийн шатанд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны ил тод байдлыг үнэлж бодлогын зөвлөмж боловсруулах.

Эхний үе шат амжилттай хэрэгжин мониторингийн үр дүн хэвлэн нийтлэгдэж олон нийтийн хүртээл боллоо. Тус мониторингийн тайланг ШЕЗ-д танилцуулан, шүүхийн шийдвэрийн нээлттэй санг хэрэглэгчдэд

ээлтэй, боловсронгуй болгох чиглэлд хамтран ажиллахаар төлөвлөж байна. Цаашид шүүхийн болон шүүхийн өмнөх шатанд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны мэдээллийг стандартын дагуу нийтэд нээлттэй болгох замаар хариуцлагын тогтолцоог өөрийг нь хариуцлагатай, нээлттэй болгоход анхаарч ажиллах болно. Мөн уг мониторингийн мөрөөр шүүхийн шатанд хэрэг маргаан шийдвэрлэх ажиллагааны ил тод байдлыг судалж, бусад улсын сайн туршлагыг харьцуулан санал зөвлөмж боловсруулах ажил хэрэгжилтийн шатандаа явж байна. Энэхүү хоёр судалгаа нь шүүхийн үйл ажиллагааны ил тод байдлыг үнэлэх цогц судалгаа болох бөгөөд цаашид Шүүхийн индексийн судалгаанд хамтатган давтамжтай үнэлэн ил тод байдлын ахиц дэвшлийг хэмжих боломж бүрдэнэ.

Шүүх эрх мэдлийн хүрээний эрх зүйн орчинд хуульч, өмгөөлөгчдийн эрх зүйн байдал хамаарахын хувьд Өмгөөллийн тухай хууль шинээр батлагдсантай холбоотойгоор шүүгч, прокурор бусад хуульчийг эгнээндээ багтаасан хуульчдын өөрөө удирдах ёсны байгууллагын эрх зүйн байдлыг эргэн харж хуулийг нь шинэчлэх хэрэгцээ шаардлага үүсэж байна. Бодлогын шийдэл тодорхойлох энэ цаг мөчид бид хуульчдын өөрөө удирдах ёсны байгууллагын удирдлага, бүтэц, чиг үүргийн талаарх харьцуулсан судалгааг мөн дэмжиж ажиллалаа. Фиделитас партнерс ХХН-ийн хуульч судлаачдын баг АНУ, Австрали, Япон болон ОХУ, Беларусь, Литва зэрэг пост-социалист орны хуульчдын өөрөө удирдах ёсны байгууллагыг судалж, Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төсөлд өгөх тодорхой санал шүүмжийг түүнд багтаан боловсруулж гаргалаа. ННФ-ын зүгээс бодлого боловсруулагчдад энэхүү тайланг хүргэж мэдээллээр хангаж ажиллав.

Шүүхийн үр дүнтэй зохион байгуулалт, тогтолцоо бүрдүүлэх нь шинэ хуулийн хэрэгжилтэд чухал үүрэгтэй. Юуны өмнө шүүхийн үйлчилгээг иргэдэд ойртуулахаас гадна Монгол Улсын засаг захиргааны харьяаллаар хүн амын нягтрал, хэрэг маргааны тоо, материаллаг болон хүний нөөцийг зохистой хуваарилах зэрэг хүчин зүйлсийг харгалзан шүүхийн тогтолцоог авч үзэх шаардлагатай. Судлаачдын зүгээс тойргийн болон дагнасан шүүх байгуулах талаар тооцоо судалгаанд үндэслэн бодлогын хувилбар санал болгосныг энэхүү судалгаанаас харах боломжтой (www.forum.mn сайтаас бүрэн эхээр нь үзнэ үү).

2018 оноос эхэлсэн шүүхийн шийдвэрийн судалгааны тэтгэлэгт төслүүдийн ач холбогдлыг нэмэгдүүлэх үүднээс бид 2021 онд шүүхэд хэрэглэх хуулиуд тэр дундаа хувийн эрх зүйн хууль тогтоомжууд, эрүүгийн хуульд шинээр оруулсан гэмт хэргийн шийдвэрлэлт зэрэг асуудалд түлхүү анхаарч дэмжлэг олголоо. Энэ хүрээнд хоёр удаагийн сонгон шалгаруулалтаар нийт 35 төсөл хүлээн авснаас Шүүхийн шийдвэрийн судалгааны редакцын зөвлөлтэй хамтран 11 төсөл шалгаруулж тэтгэлэг олголоо. Редакцын зөвлөлийн гишүүд 2020-2021 онд хийгдсэн нийт 19 судалгааны тайланг хянан тохиолдуулж, үүнээс 13 тайланг дөрвөн цувралаар нийтийн хүртээл болгоод байна.

Шүүхийн шийдвэрийн судалгааны цувралд нийтлэгдсэн судалгааны жагсаалт

Цуврал 1 Редактор Д.Золжаргал		
1	Б.Ананд, М.Балжинсүрэн, Л.Анхбаяр	Зээлийн гэрээ цуцалснаас хойш хүү шаардсан маргааныг шийдвэрлэсэн шүүхийн шийдвэрийн шинжилгээ
2	Г.Давааням	Гэрээний эрх чөлөөний зарчмаас үүдсэн ажилтны үл өрсөлдөх үүрэг: Нийслэлийн иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн магадлалд хийсэн дүн шинжилгээ
3	Д.Ганхүрэл, А.Түвшинтөгс, Х.Номундарь	Үл хөдлөх эд хөрөнгийн түрээсийн гэрээг бүртгүүлэхтэй холбоотой эрх зүйн зохицуулалтыг хэрэглэж буй шүүхийн практикийн шинжилгээ
Цуврал 2 Редактор Г.Оюунболд		
4	Ц.Цэлмэг, Д.Оросоо	Залилан мэхлэх гэмт хэргийг шийдвэрлэсэн шүүхийн шийдвэрүүдийн харьцуулсан шинжилгээ
5	О.Мөнхцэцэг	Улсын Дээд шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ
6	Б.Батзориг	Авлигын хэрэг шийдвэрлэсэн Улсын Дээд шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ
7	Б.Пүрэвсүрэн	Худал мэдээлэл тараах гэмт хэргийг шийдвэрлэсэн шийдвэрийн дүн шинжилгээ
Цуврал 3 Редактор Н.Отгончимэг		
8	Б.Анхзаяа, Ц.Уянга	Цалин хөлсний маргааныг хянан шийдвэрлэсэн шүүхийн шийдвэрийн шинжилгээ
9	Б.Баялагмаа, Б.Наранцэцэг, Э.Энхцэцэг, Б.Уянга	Иргэний хэрэг үүсгэх ажиллагаа дахь шүүхэд мэдүүлэх эрхийн хэрэгжилт: Нэхэмжлэлийг хүлээн авахаас татгалзах захирамжийн жишээн дээр
Цуврал 4 Редактор С.Билгүүн		
10	А.Түвшинтөгс, Н.Лхамцэрэн, Д.Ганхүрэл, Э.Золзаяа	Сэтгэл санааны хохирлыг нөхөн төлүүлэх нэхэмжлэлтэй хэргийг хянан шийдвэрлэж буй шүүхийн практик, харьцуулсан дүн шинжилгээ
11	Б.Ариунзаяа, Л.Амгаланбаатар, Х.Норовсүрэн,	Эдийн бус хохирлыг нөхөн төлүүлэх тогтолцооны талаарх онолын асуудал ба Монгол Улсын шүүхээр эдийн бус хохирлыг нөхөн төлүүлж буй байдал
12	Л.Банзрагч	Тээврийн хэрэгслийн ашиглалтаас үүссэн гэм хорыг арилгах
13	М.Ванчигмаа	Эдийн бус гэм хорыг хянан шийдвэрлэсэн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрт хийсэн дүн шинжилгээ